

10. RAKENDUSLINGVISTIKA KEVADKONVERENTS

Järjekordne rakenduslingvistika kevadkonverents toimus 28.–29. aprillil 2011 Tallinnas Eesti Keele Instituudis ja Tallinna Ülikoolis.

Konverentsi esimese päeva plenaarettekanded andsid omavahel iseäralikult haakuva etnolingvistilise pildi meie kahe naabruskeele, ühe väga väikese ja ühe väga suure elujõust. Riho Grünthal (Helsingi Ülikool) kõneles keeleidentiteedi lagunemisest ja ülesehitamisest vepsa keele näitel (vt ka Sirp 10. VI 2011), rõhutades, et väikseid keeli on maailmas palju rohkem kui suuri, aga kas keelt pidada väikseks või suureks, sõltub eelkõige (moodsa) keelekeskkonna olemasolust ja elujõust, sh kõnelejate võimalusest ja julgusest oma keelt kasutada. Eesti keel on selles mõttelikus suur keel. Vepsa keele vahetamine vene keele vastu algas juba paarkümmend aastat tagasi, seda pole suudetud ega püütudki peatada. Martin Ehala (Tartu Ülikool) ettekanne käsitles vene keele elujõudu Baltimaades, toetudes aastatel 2008–2010 toimunud ulatusliku kvantitatiivuuringu tulemuste sellele osale, mis puudutab vene keele kasutamist, selle kasutamise taju ja hoiakuid vene keele suhtes Baltimaades. Uuringus osales umbes 1000 isikut igast Balti riigist, eesmärgiks oli saada andmeid nende riikide kaheksa etnilise rühma – eestlaste, Eesti venekeelsete, lätlaste, Läti venekeelsete, latgalite, leedulaste, Leedu

venekeelsete ja poolakate – keelehoiakute kohta. Esineja analüüsis venekeelsete rühmade liikmete hinnanguid oma vene keele kasutamise kohta erinevates suhtlusvaldkondades. Uuringu andmed kinnitasid, et Eestis on etnilised rühmad segregeerunud kui Lätis. Eesti venekeelsetest (keda on 29 %) osaleb eesti kultuurielus ca 30 %. Läti venekeelsed (33 %) tarbivad läti meediat ja kultuuri rohkem kui Eesti omad. Leedus, kus venekeelseid kõige vähem (8 %), osaleb umbes 60 % leedu kultuuris. Kakskeelset suhtlemist on Eestis ja Leedus umbes ühepalju, aga märgatavalt vähem kui Lätis.

Leksikograafia ja keelevara seksioonis kirjeldas Anne Arold (TÜ) esimest omataolist saksa-eesti verbisõnaraamatut, mis on mõeldud keeleõppijate abivahendiks ja mis esitab kõrvutavalt saksa ja eesti lausemalle (kollokatsioone ja valentsisuhteid). 750 märksõna sisaldav sõnaraamat on nüüdseks teinud läbi pika arengu, küpsenud ekspertide kriitikatulel, kogunud eelhinnanguid filoloogiaüliõpilastelt ning jõudnud viimasele viimistlusringile. Kui selle sõnaraamatu puhul on malle otsitud ainult käsitsi, siis tegelikult saab nüüd juba ka teisiti, arvuti abil. Jelena Kallas (Eesti Keele Instituut) tutvustas automaatset korpuse töötlemise tarkvara, Sketch Engine'i eesti keele moodulit, mida on välja töötatud alates 2010. aasta sügisest EKI, Lexical

Computing Ltd. ja TÜ arvutilingvistika töörühma koostöös. See on programm, mis võimaldab leksikograafidel ja uurijatel koostada ja töödelda konkordantse, analüüsida (statistiliste andmete toel) sõnade süntaktilist ja kollokativset käitumist. Eesti keelt esindab 250 miljoni sõne suurune eesti keele koondkorpus. Tiina Leemets (EKI) kõneles 2011. aasta märtsis ilmunud kakskeelsest sõnaraamatust „Eesti-vene õpilase ÕS”. Võrreldes seniste eesti-vene õppesõnastikega, kus märksõnade grammatiline info on olnud üsna napp, on selles sõnaraamatus rohkesti muutevorme.

Keeletehnoloogia sektsioonis pidas Raul Sirel (TÜ) oma valmiva magistritöö teemalise ettekande „Poolautomaatne teadmusbasaaside konstrueerimine dialoogsüsteemidele”, käsitledes eesti-keelsete tekstide puhul teadaolevalt esmakordselt automaatset andme-kaevet eesmärgiga konstrueerida dialoogsüsteemide teadmusbasaase. Vald-kondlike korduma kippuvate küsimuste struktuuri uurides leiti temaatilised võtmesõnad ja nende kaudu püüti leida tekstidest relevantseid lauseid ja lõike teadmusbasaasi koostamiseks. Huvitav oli tõdemus, et võtmesõnadele sünonüüme ja hüperonüüme lisades oli tekstiosades rohkem müra.

Tõnu Tamme (TÜ) ettekandes „Meili haldamise lihtsustamine keeletehnoloogia abil” tutvustati ingliskeelsete näidete varal võimalusi meilidest sisulise informatsiooni nõrutamiseks, kasutades erinevaid keeletehnoloogilisi vahendeid, nagu automaatseid sagedussõnastikke, tähepõhiseid n-gramme ja ontoloogiaid.

Ahti Lohk ja Leo Võhandu (Tallinna Tehnikaülikool) analüüsisid oma intrigeerivas ettekandes „Eesti sünovara visualiseerimisest” kahe küllaltki erineva sünonüümial põhineva keeleresursi – TÜ TEKsauruse ja Filosoofi teasauruse – struktuuri infoteaduste, eelkõige graafiteooria vaatenurgast. Ilmnes, et sedasorti analüüs annab tänu-

väärt tagasisidet tesauruste korrastamiseks ja irdüksuste leidmiseks.

Krista Liini (TÜ) ettekandes „Eesti keele grammatikakorrektori rakendus erinevatel tekstidetüüpidel” võrreldi internetikommentaare, õppijakeelt, üliõpilaste lõputööde mustandeid ja kontrolltekstina ajaleheartikleid grammatikavigade seisukohalt, uuriti vigade mõju automaatsele süntaktilisele analüüsile ning testiti, kui hästi toimivad ühe tekstiliigi põhjal katsetatud ja väljaarendatud grammatikakorrektori reeglid teist tüüpi tekstide puhul.

Arvi Tavast (EKI) arutles oma ettekandes „Kits kärneriks ehk terminoloog leksikograafide tööriista kallal” sõna- ja mõistepõhiste leksikonide põhimõttele skeemide erinevuste üle ning vaatles nelja erineva leksikograafilise või terminoloogilise tööriista (*Multiterm*, *tlTerm*, *EELEX*, *termbases.eu*) võimeid ja võimalusi areneda universaalse(ma)ks tööriistaks.

Tõlkimise sektsioonis peeti kaks ettekannet. Sirje Kupp-Sazonov (TÜ) käsitles eesti verbi minevikuvormide kasutamist vene-eesti tõlkes, pöörates peatähelepanu liitjavormidele. Analüüsi taustaks tutvustas ta eesti keele liitjavormide kasutamise probleeme nii üldiselt kui ka näiteks eesti keele õppimisel. Ka tõlgetes ilmneb lihtjavormide kasutamist juhtudel, kus eesti-pärane oleks pigem liitjavorm.

Marju Taukar (TLÜ) tutvustas tõlkealast katset, mille eesmärgiks oli leida, kas osatakse vahet teha algupärasel tekstil ja tõlkel ja milliseid kriteeriume seejuures kasutatakse. Kuigi tõlketeadus väidab, et tõlgitud keel erineb algupärasest, ei leidnud see katses kinnitust: neil ei tehtud selget vahet.

Diskursuseanalüüsi sektsioonis oli neli ettekannet. Dmitri Kulakov (TÜ) uurib piiratud ligipääsuga multimodaalse suhtluse andmebaasi interaktiivsete tekstide korpust. Tema ettekanne „Korduvuse tasanditest suulisel diskursuses” toetus videole, kus noor

venelane intervjuerib eestlastest vana-paari 1944. aasta küüditamisohu teemal. Eestlased juhata sid teema sisse ja arendasid seda mitmetasandilise korduvuse kaudu, mis ilmnes kõnelejate rollijaotuses, osaliste interaktsioonis jne, ning väljendusid otsesõnu alles tagasiside järel. Sisu parafraseerimise kõrval võis just korduv žest anda vihjelisele lausungile korduvuse.

Andriela Rääbis (TÜ) rääkis – samuti video põhjal – isa ja lapse ühist voltmistööd saatvatest direktiivisekventsiidest, s.o kõnevoorude naabruspaaridest, mida oli uurinud vestlusanalüüsi meetodil. 42 minutisse mahtus 110 direktiivi (neist 95 seda tööd suunavalt isalt): käske, soove, ettepanekuid, pakumisi, keelde, juhiseid, lubamisi nii naabruspaari esi- kui ka järellikmena. Lisaks leidus direktiive, mille kõneleja on täitnud ise (teise nõusolekut ootamata) või mis eeldavad täitmist hiljem.

Katrin Aava (TLÜ) osutas oma ingliskeelses stendiettekandes, kuidas strateegiliste dokumentide toel rekontekstualiseeriti teadmuspõhisuse ja elukestva õppimise diskursused, nii et kodanikuühiskonna pool läks tõlkes suuresti kaduma. Euroopa Liidu haridusmõte vahendati n-ö majanduskesksena, muutes Eesti haridusdiskursuse arusaamisi haridusest ja hariduseesmärkidest. Ühtlasi muutus kogu haridusmaastiku ja -poliitika keskne väljendvara: fookusse nihkusid tööjõuturu ja klienditeeninduse terminid, inimene ja haridus kui kapital ning rohkesti muid teadmuspõhise Eesti majandus- ja rahandusmetafoore.

Egle Pullerits (TÜ ja Keelehooldeskeskus) pühendas oma stendiettekande soome *selkokieli* mõistele, näidates vastavust inglise väljenditega *simple language* ja *easy-to-read*. Vaidlusi tekitasid pakutud eesti vasted *arekeel*, *lihtsustatud keel*, millest viimane on argumenteeritud adressaadi erivajadustega. Tutvustati mõiste teoreetilisi aluseid ja neist tulenevaid tekstiloome-

printsipi, keskendudes ennekõike asjalikule tekstile (sm *asiateksti*, ettekandes eesti keeles *tarbetekst*).

Rakenduslingvistika konverentsi ühe osana korraldati järjekorras juba kaheksas lastekeele tööpaja.

Narratiive peetakse laste keelelise arengu määramisel üheks olulisemaks alusmaterjaliks. Ingrida Balčiūnienė (Kaunase Ülikool) ettekande aluseks olevate leedu keelt omandavate koolieelikute narratiivides oli analüüsitud nii grammatiliste kui ka leksikaalsete kategooriate omandamist. Selgus, et leedu laste narratiivides on ulatuslik sõnavara ning produktiivselt kasutusel kõik täiskasvanu keeles sagedased grammatilised kategooriad, raskusi valmistavad vahel siiski aja- ja põhjuslaused.

Helen Kirsipuu, Renate Pajusalu, Piret Soodla (TÜ) ettekandes keskenduti 6–7-aastaste eesti laste ja täiskasvanute narratiivide nimisõnafraasi struktuurile. Täiskasvanute ja laste narratiive võrreldes selgus, et lapsed kasutavad viitamiseks demonstratiiv-, possessiivpronoomeneid ja kvantoreid võrreldes isikuliste asesõnadega väga harva. Materjalist ilmnes lisaks, et eesti lapsed kasutavad vaadeldud vanuses objektidele viitamiseks pigem nimi-sõnafraasi, mitte niivõrd asesõnu.

Reili Arguse (TLÜ) ettekande keskmes oli kausatiivsuse omandamine. Paljude teiste keeltega võrreldes ei ole kausatiivseid struktuure ei lapsega kõneleva vanema ega ka lapse enda kõnes eesti keeles kuigi palju. Tuli ilmsiks, et mõnevõrra varem omandatakse analüütilised kausatiivid (verbi *panema* konstruksioonid) ja alles seejärel sünteetilised ehk tuletatud kausatiivverbid. Et kausatiivsuse väljendamisel ei ole eesti keeles tegemist tähenduse ja vormi üksühese vastavusega – kausatiivsust saab väljendada nii analüütiliselt kui ka sünteetiliselt, kusjuures mõlemal variandil võib olla eri leksikaalseid tähendusi ning sünteetilise väljendusviisi sufiksil on peale kausatiivsuse ka

teisi tähendusi —, muudab see omandamise eriti keerukaks ning produktiivsest kausatiivsuse väljendamisest saab rääkida eesti laste puhul alles alates kolmanda eluaasta teisest poolest.

Merit Hallapi ja Marika Padriku (TÜ) ettekandes võrreldi ükskeelsete laste morfoloogia arengut eesti-vene kakskeelsete laste omaga. Saadud tulemused on laste kõne arengu edasisel määramisel oluliseks alusmaterjaliks.

Viktoria Kazakovskaja (Venemaa TA Keeleteaduse Instituut) ja I. Balčiūnienė (Kaunase Ülikool) ettekandes vaadeldi, kuidas vene ja leedu keelt kõnelevad lapsevanemad reageerivad laste küsimustele. Kahe keele puhul selgusid sarnased suundumused: lapsevanemad sõnastavad lapse ebakorrekse küsimuse ümber ning teevad seda sagedamini siis, kui lapse küsimuses leidub sisulisi eksimusi. Palju harvem reageeritakse lapse vormivigadele.

Eglė Krivickaitė ja Ineta Dabašinskienė (Kaunase Ülikool) ettekanne põhines küsilause omandamise eksperimendi tulemustel. Sarnaselt teiste indo-euroopa keeltega on ka leedu laste jaoks objektküsilauseid tunduvalt raskemad kui subjektküsilauseid, kusjuures ühtviisi raske on nii objektlausete mõistmine kui ka loomine.

Sirli Parmi (TÜ) ettekande keskmes oli eesti keele ajasüsteemi varane areng. Analüüsitud keelematerjali põhjal võib väita, et kõige varem väljendavad lapsed kõnehetke tegevusi ning seda nii ajavormide (oleviku ja lihtmineviku) kui ka ajasõnade (nt *juba*, *jälle*, *praegu*, *nüüd*, tulevikule viitamiseks ka *varsti* ja *siis*) abil. Alates kahe aasta vanusest väljendatakse ka sündmuse aega ning seda nii ajavormide (oleviku ja mineviku ning tuleviku tarbeks *hak-kama*-verbi konstruktsiooni) kui ka ajasõnade abil (*eile*, *nüüd*, *homme*) ning alates vanusest 2 aastat 5 kuud ka relatiivset aega ehk suhteid sündmuse, kõnehetke ja vaatlushetke vahel nii ajavormide kui ka ajasõnadega.

Sotsiolingvistika tööpaja oli raketustingvistika konverentsil kavas juba kolmandat korda. Nagu 2010. aastal oli ka tänavu tööpaja rahvusvaheline ja töökeeleks inglise keel: osalesid Eesti, Läti, Leedu, Soome, Hollandi ja Venemaa keeleteadlased. Põhiteemadeks olid keelemaastikud, mitmekeelsed linnad, Baltikumi sotsiolingvistiline olukord, keelepoliitika, mitmekeelne internetisuhtlus, kontaktist johtuvad keele muutused.

Ina Druvietė (Läti Ülikool), Gunta Kļava ja Jānis Valdmanis (Läti Keele Agentuur) kõnelesid Läti sotsiolingvistilisest olukorrast ja keelepoliitika suundumustest. Riigikeele oskus on oluliselt paranenud: 2004. aastal oskas läti keelt 47 % mittelätlastest, 2009. aastal aga juba 56 %. Vaid 8 % ei oska üldse läti keelt. Kuigi riiklikus asjaajamises, sõjaväes, hariduses ja kaitsejõududes on läti keele positsioon väljaspool konkurentsi, ei saa seda öelda tööstuse ega teenindussfääri kohta.

Heiko Marten (TLÜ) üritas vastata küsimusele, kas inglise keel tõrjub välja vene keele. Selleks võrdles ta Narva ja Pärnu, Rēzekne ja Ventspils (Läti) ning Alytuse ja Druskininkai (Leedu) keeleolusid. Kuigi kolme riigi vahel on olulisi erinevusi, ei ole vene keel täielikult kadunud ühestki neist: seda kasutatakse turismi keele ja *lingua franca*'na.

Konsta Zamyatin (Helsingi Ülikool) tutvustas Vene Föderatsiooni soomeugri rahvaste emakeelse hariduse olukorda. Vene keel on valdavalt koolihariduse keel väheste eranditega. Kuigi Mari- ja Komimaal on ametlikult nii rahvus- kui ka vene keele oskuse nõue, ei järgita seda reeglit. Keelevahetus vene keele kasuks on küll aeglustunud, kuid tendents on jäänud alles.

Tatjana Bogomolova (Sankt-Peterburgi Euroopa Ülikool) tutvustas sorbi keele olukorda. Sorbi keel on Saksamaal kõneldav lääneslaavi keel, mille kasutajate arv on väike (ülemsorbi kee-

le puhul 18 000, alamsorbi puhul 7000). Keelesäilitamiskatsed on edukad mõningate katoliiklike perede seas, kus keelt tarvitavad kõik põlvkonnad. Mujal on sorbi keel pigem ajaloolise ja kohaliku koloriidi esiletõoja kui reaalse suhtlemisvahend.

Daria Bahtina (Utrechti Ülikool) uurimisteema on eesti-vene retseptiivne kakskeelsus. Kuigi on mõistlik oletada, et mõningane ettekujutus kaasvestleja keelest on suhtluses määrav, selgus eksperimentide käigus, et see pole ainus tegur: kaasvestleja keeleoskustaseme ja ülesande täitmise kiiruse vahel ei ole otsest korrelatsiooni.

Meilutė Ramonienė (Vilniuse Ülikool) rääkis suuremate Leedu linnade (Vilniuse, Kaunase, Klaipėda) töökeele valikust. Töökeeleks on tihtilugu leedu keel, kuigi on vanusest ja haridusest sõltuvaid variatsioone.

Mai Frick (Helsingi Ülikool) ja Helka Riionheimo (Ida-Soome Ülikool, Joensuu) võrdlesid kahe kõnelejate rühma – Eesti ingerlaste ja Eestis elavate soome üliõpilaste – eesti-soome koodivahetuse malle. Selgus, et esimeses rühmas on koodivahetus äärmiselt tihe ning vestluse põhikeele määramine on võimatu. Koodivahetus on markeerimata ega tähistata kõnelejate suhtumist, teemamuutust ega muud sellist. Teises rühmas on koodivahetus kontekstualiseerimisvahend, mis tähistab näiteks teemamuutust ning markeerib kõnelejate suhtumist.

Triin Kibar (TLÜ) kõneles edukate eesti keele õppijate keelelistest elulugudest. Ilmnes, et võrreldes palju uuritud inglise keele omandamise narratiividega USA-s pakub meie olukord teistsuguseid autobiograafilisi malle.

Marja Vaba (TLÜ) jätkab oma magistritöös alustatud inglise-eesti koodikopeerimise problemaatikat. Materjal on pärit Skype'i vestlustest, blogidest ja Facebookist. Inglise keelest kopeerimine hõlmab kõiki kopeerimistüüpe: täielikku, valikulist ning segakooptiat.

Kopeerimise põhjusteks on keelendite semantiline spetsiifilisus, aga ka olulisus pragmaatika seisukohalt.

Veronika Paljasmaa (TLÜ) uurib prantsuse-eesti koodikopeerimist blogide põhjal. Blogijateks on eestlased, kes töötavad/õpivad või on töötanud/õppinud Prantsusmaal ja oskavad prantsuse keelt. Blogikeskkond näitab individuaalseid koodikopeerimise malle ja lubab jälgida keeletarvituse muutumist.

Anna Verschik (TLÜ) rääkis venekeelsete blogide eesti-vene koodikopeerimisest semantilise spetsiifilisuse seisukohalt. Semantiline spetsiifilisus on astmeline (mõningad keelendid on spetsiifilisemad) ning suhteline (mis on ühes sotsiolingvistikulises olukorras semantiliselt eriline, ei ole seda teises). Eestis elavate venelaste blogides on spetsiifilised eesti reaalsused, oskussõnavara (nt pangandus- või õigusterminid). Venemaal elavate eesti keelt õppivate üliõpilaste keeleressursid on paratamatult väiksemad. Koopiaid esineb postituste pealkirjades ja siltides, kusjuures spetsiifilised on sõnad, nagu *kevad*, *öö*, *söök*, *sõda* jne.

Kevadkonverentsil esimest korda kavas olnud teise keele omandamise tööpajas keskenduti peamiselt ülesandepõhisele keeleõppele, kuid vaatluse all oli ka muid teise keele omandamise ja võõrkeeleõppe küsimusi.

Annekatriin Kaivapalu (Jyväskylä Ülikool ja TLÜ) andis ülevaate rahvusvahelise teise keele omandamise uurimise uuematest suundumustest, tutvustas lähemalt Euroopa Teise Keele Assotsiatsiooni tegevust ja selle 20. aastakonverentsil käsitletud ning analüüsis kirjeldatud uurimissuundade valguses, missugused on teise keele omandamise ja võõrkeeleõppe uurimise olukord ning perspektiivid Eestis.

Ingrid Krall (TLÜ) käsitles ülesande ja harjutuse rolli ülesandepõhises keeleõppes ning vaatles David Nunani klassifikatsioonist lähtuvalt erinevate ülesandetüüpide rakendusi ning tavaliste

ja interaktiivsete grammatikaharjutuste erinevusi.

Marja Seilonen (Jyväskylä Ülikool) tutvustas Soome Akadeemia ja Jyväskylä Ülikooli ühisprojekti CEFLING ning analüüsis teises keeles kirjutamist keeleoskuse erinevate aspektide (morfoloogia, süntaksi, pragmaatika) omandamise põhjal, samuti kommunikatiivsete kirjutamisülesannete rolli keeleoskuse arengus.

Olga Pastuhhova (TLÜ) käsitles oma ettekandes vene emakeelega üliõpilaste eestikeelset kirjutamisprotsessi ning rääkis sellest, kuidas on võimalik tõhustada kirjutamisoskuse õpetamist, kasutades tarkvara *ScriptLog*, mille abil fikseeritavad peatumised ja parandused, mida õppija teeb kirjutamisprotsessi käigus, annavad uurijale informatsiooni kognitiivsete protsesside kohta ja lubavad kirjutajal endal analüüsida kirjutamisprotsessi.

Pille Eslon (TLÜ) kirjeldas tendentse, mis on jälgitavad eesti keele objektiivkäänete kasutamisel, ning õppija keeles peegelduvaid arenguid, mille väljenduseks on muuhulgas ka objektiivkäänete asendused ja varieerumine.

Alisa Shmeleva (TLÜ) vaatles vene eksamikirjandite keelt, keskendudes sõnaliikidele ja grammatilistele vormi-

dele, ning võrdles analüüsi tulemusi nende tähelepanekutega, mis on tehtud eesti keele kui teise keele õppijate esseede alusel.

Raili Pool (TÜ) käsitles algajate eesti keele õppijate ja emakeelsete eesti keele kõnelejate suulist interaktsiooni. Tähelepanu keskmes olid tähenduslääbirääkimised, nende käigus rakendatavad erinevad suhtlusstrateegiad, samuti põhjused, miks vaadeldud ainestikus esines väga vähe klassikaliste tähenduslääbirääkimistena käsitletavat vestlusolukordi.

Juan Carlos Pérez (TLÜ) analüüsis Viimsi keskkooli näitel eesti kooliõpilaste võõrkeelte õppimise motivatsiooni. Uuring näitas, et üle poole vastanutest peab oluliseks peale emakeele ja inglise keele omandada enne gümnaasiumi lõpetamist veel vähemalt üks võõrkeel.

Järgmine, 11. rakenduslingvistika kevadkonverents toimub 26.–27. aprillil Tallinnas.

MARGIT LANGEMETS,
KADRI VIDER, HELLE METS-
LANG, KRISTA KERGE,
REILI ARGUS,
ANNA VERSCHIK,
ANNEKATRIN KAIVAPALU